

Šta se dešava kada priroda postane plen kapitala?

Nekoliko godina unazad a posebno tokom ove godine, priroda i građani Srbije se suočavaju sa jednim velikim problemom, a to je izgradnja derivacionih hidroelektrana na brojnim planinskim rečicama. Njihova izgradnja i funkcionisanje izaziva veliku destrukciju prirode i to po pravilu u nekim od najlepših i najočuvanijih delova Srbije, praveći time nepopravljivu štetu, kako za samu prirodu tako i za lokalno stanovništvo koje je na brojne načine vezano za te reke i njihova prirodna bogatstva. Ovo je posebno problematično jer rad mini-hidrocentrala gotovo uopšte ne doprinosi ukupnoj količini proizvedene struje. Samim tim država Srbija i građani Srbije nemaju gotovo nikakvu korist, dok sa druge strane odabrani privatnici imaju sasvim lep profit.

Jedan od poslednjih primera uništavanja prirode koji je privukao veliku pažnju javnosti vezan je za izgradnju hidrocentrale na Crnovrškoj reci u Parku prirode Stara planina. Turistička organizacija opštine Knjaževac je povodom toga reagovala na društvenim mrežama. U objavi se, između ostalog, navodi da je netaknuta priroda Stare planine oskrnavljena na najgrublji mogući način.

“3 km Crnovrške reke u svom najlepšem delu, sa veoma bogatim živim svetom na kome je jedan od najlepših vodopada, ovih dana zaposele su mašine i bageri, u nameri da tu malu planinsku reku strpaju u cevi, kako bi neki anonimni tajkun, kroz prodate kilovate, dodatno profitirao na štetu prirode i ljudi.”

Oni naglašavaju da to gradilište nije obeleženo ni tablom na kojoj treba da stoji ko je investitor a ko izvođač radova, kako to zakon nalaže. Posebno se ističe da je Turistička organizacija opštine Knjaževac doprinela da Crni vrh ponovo oživi.

“Do pre par godina u Crnom vrhu se nije mogao videti živ čovek. Danas imamo preko 30 registrovanih seoskih domaćinstava. Većina od njih je svoju investiciju vezivala upravo za ovu reku a najnovijim dešavanjima sve te aktivnosti gube smisao.”

Ovo je samo još jedan u nizu slučajeva gde se otpočelo sa gradnjom mini-hidroelektrana na planinskim rečicama pod sumnjivim okolnostima, bez konsultacija sa lokalnim stanovništvom i bez predhodne javne rasprave. Izgradnja MHE na Crnovrškoj reci se tako odvija u Parku prirode Stara planina i to u drugom stepenu zaštite. Ovaj slučaj je, kao i mnogi drugi pre njega, izazvao buru u javnosti i proteste lokalnog stanovništva. Tako je krajem jula organizovan veliki protest stanovnika staroplaninskog sela Temska gde je organizovan i performans pod nazivom “Molitva za reku”. Na ovom protestu se tada okupilo gotovo 500 ljudi kako bi izrazili svoje negodovanje zbog planova da se Toplodolska reka, koja je od velikog značaja za selo i okolinu, cevima prevede u Zavojско jezero. Zbog stvaranja ovog jezera je pregrađena i reka Visočica, čime su stanovnici Temske praktično

već ostali bez jedne reke, a sad pokušavaju da im oduzmu i drugu reku, bez koje za njih nema života na selu.

Da je jako bitno da se građani organizuju i iskažu protest po ovom pitanju, potvrđuje činjenica da je medijska pažnja koju je ovaj protest dobio, privukao i reakciju nadležnih iz Ministarstva za zaštitu životne sredine i Ministarstva za rudarstvo i energetiku, pa su predstavnici udruženja "Temska" bili pozvani na sastanak sa ministrima Goranom Trivanom i Aleksandrom Antićem. Na sastanku je predstavnicima udruženja obećano da će projekat prevođenja Toplodolske reke biti obustavljen, kao i da će biti urađena revizija svih projekata za izgradnju MHE na Staroj planini. Ministar Goran Trivan je obećao i da će tokom septembra posetiti Staru planinu i lično se uveriti u stanje na terenu, mada do te posete još nije došlo. Povodom svih ovih dešavanja poslali su i brojni dopisi u ministarstvo kako od pojedinaca tako i od stručne javnosti, ali i od većeg broja udruženja građana koji se bore za očuvanje prirode. Međutim, uprkos obećanjima dva ministra, tokom septembra su opet otpočeti radovi na nekoliko staroplaninskih rečica, poput već pomenute Crnovrške reke, ali i Rakitske reke, a u najavi su i radovi na drugim lokacijama na Staroj Planini, što izaziva opravdanu sumnju i strepnju da se data obećanja neće ispuniti.

Zašto su mini-hidroelektrane problem i zbog čega treba protestovati povodom njihove izgradnje? Suština problema je što se one predstavljaju kao izvor čiste i obnovljive energije, iako se u praksi to pokazalo kao potpuno netačno. Izgradnja i njihovo funkcionisanje su se pokazale kao vrlo štetne po reke i živi svet vezan za njih, a pritom zauzvrat dobijamo vrlo malu količina proizvedene struje iz MHE, gotovo beznačajnu u ukupnoj proizvodnji. Na primer, ako bi se u Srbiji izgradilo oko 300 MHE one bi učestvovala sa maksimum 2% u ukupnoj proizvodnji električne energije, dok mi imamo gubitke na elektro mreži blizu 20%, pre svega zbog krađa, ali i neefikasne i zastarele elektromreže. Proizvodnja električne energije iz mini hidroelektrana je najveća u proleće kada u Srbiji ne manjka struje, a leti i zimi kada je struja najviše potrebna nje nema ili je proizvodnja iz MHE minimalna. Pri tome, ovakvi hidroenergetski objekti ne doprinose ni uvećanju broja radnih mesta, jer su ovakve HE visoko automatizovane, njima se upravlja daljinski i najčeće je dovoljna samo jedna osoba koja obilazi i održava funkcionisanje nekoliko MHE. Ova praksa je u razvijenim zemljama već neko vreme napuštena, pre svega zbog štete koju prčinjava prirodi, a čak se postojeće hidrelektre brane i ruše.

Kako izgleda u praksi izgradnja i funkcionisanje MHE? Paralelno sa rečnim tokom u dužini od 3-6 km očisti se gotovo kompletna obala reka i iskopa se rov u koji se ubace velike cevi, a deo toka u navedenoj dužini se preusmeri u te cevi. Kada voda prođe kroz turbine za proizvodnju struje, voda se vraća u deo reke nizvodno. Zašto je ovo štetno? Prvo zamislite

kako izgleda kada se raskopa korito male planinske reke u sred očuvane prirode, zatim kada ta ista reka ostane bez 70% vode kako zakon maksimalno dozvoljava (u praksi to najčeće znači da preko 90% vode bude ugurano u cevi), što čini da praktično kilometri rečnog korita ostanu suvi. Ovo dalje za posledicu ima nestanak ili značajnu promenu u živom svetu koji naseljava tu reku i njenu okolinu, dok lokalno stanovništvo ostaje bez mesta za rekreaciju, razvoj turizma ili bez vode kojom zaliva svoje obradive površine. Takođe u brojnim slučajevima nakon izgradnje MHE dolazi do nestanka lokalnih izvora pijaće vode ili do njihovog drastičnog smanjenja.

Sve ovo nam nameće pitanje, ko i zašto forsira izgradnju MHE kada nam donose mnogo štete a proizvode gotovo beznačajne količine struje? Trik je u tome što se struja proizvedena iz MHE otkupljuje po većim cenama jer se svrstava u takozvane zelene kilovate, što svi građani plaćaju kroz svoje račune za struju. Projekcija je da će građani Srbije kroz nekoliko godina u proseku po svakom računu izdvajati od 300 do 400 din za zelene kilovate.

Izgradnja ovakvih hidroelektrana nije skupa kao što je to slučaja sa velikim hidroenergetskim objektima pa su se brojni biznismeni bacili na ovaj posao, jer im on omogućava dugogodišnju pa i višedecenisku sigurnu zaradu koju plaćaju svi građani Srbije. Ovakve projekte najčešće guraju lokalni politički i ekonomski moćnici, pa ni kršenje procedura i zakona nije retko.

Takođe, ovakvi projekti pogotovo gube smisao ako se zna da Srbija proizvodi sasvim dovoljne količine električne energije za svoje potrebe, a deo proizvodnje ide i u izvoz. Ukoliko već treba i želimo da povećamo udeo zelene, obnovljive proizvodnje električne energije u ukupnoj proizvodnji, postoje brojni drugi načini koji su daleko manje štetni po prirodu i mnogo više doprinose tehnološkom razvoju i uvećanju broja zaposlenih. Treba ulagati u "vetro" i "solarne parkove", na kućama i zgradama treba postavljati solarne panele za grejanje vode, treba raditi na boljoj izolaciji kuća, na smanjenju gubitaka u distribuciji EE ali i menjati rasipničke navike. Očuvane i čiste planinske reke mogu da donesu mnogo veći profit lokalnom stanovništvu kroz turističku ponudu u vidu ribolovnog turizma, aktivnosti u prirodi, proizvodnje zdrave, ukusne i autentične lokalne hrane, nego što je to slučaj sa izgradnjom MHE od koje sem investitora niko nema korist već samo štetu. Da li ćemo dozvoliti da prirodna bogatstva budu sledeći plen kapitala koji će nam tiho uzeti ispod žita i bez mnogo halabuke, ili ćemo dići glas i ukazati nadležnima da se ne slažemo sa ovom pogubnom praksom? Ostaje na nama građanima jer nam dosadašnje iskustvo govori da će državne institucije bez snažnog pritiska javnosti ostati gluve i neme na ove probleme.

Izvor: princip